

Lärarhandledning till föreställningen

När djuren kunde tala

-Fabler för alla åldrar-

**Regi: Leif Stinnerbom
2025**

När djuren kunde tala

Innan teaterbesöket

Förkunskap är viktigt för upplevelsen. Genom för- och efterarbete kan eleverna/studenterna få en djupare förståelse av föreställningens tema och budskap. Det krävs inte mycket, utan ofta räcker det med en kortare diskussion som inleder och avslutar teaterbesöket. Här följer förslag på övningar och uppgifter som kan fördjupa förståelsen av föreställningen *När djuren kunde tala*.

Viktig information till dig som lärare

Rundvandring: innan varje föreställning så hålls en rundvandring där publiken delas in i grupper om cirka 15-20 personer per grupp. Under rundvandringen visar vi upp "teatern som arbetsplats" och vad som görs inom olika yrkesområden, samt besöker vår kostymutställning. Rundvandringen tar cirka 45 minuter.

Spellokalen: Västanå Musik & Teater är en professionell teater med regionalt uppdrag som är verksam i Rottneros utanför Sunne. Föreställningen *När djuren kunde tala* spelas i Västanås yurta, ett mongoliskt tält som rymmer cirka 70 personer.

Ni som medföljande vuxna ansvarar för era elever/studenter i och kring Berättarladan. Vi uppmanar därför skolpersonalen att turas om med att äta så någon vuxen alltid finns utomhus. Detta så att vår utomhusmiljö och elevernas säkerhet inte äventyras.

Inför varje föreställning håller en av skådespelarna en presentation och välkomnar därefter publiken in i spellokalen. Ytterkläder lämnas på avsedd plats utanför spellokalen. Det går inte att komma in i eller lämna spellokalen under pågående föreställning, så eventuella toabesök behöver göras innan föreställningen drar igång. Toaletter finns i foajén.

Föreställningens längd är cirka 45 minuter lång.

Mobiltelefoner ska vara helt avstängda eller i flygplansläge.

Ni kan äta er medhavda matsäck i vår servering. Meddela oss i så fall i förväg till: svetlana@vastanateater.se för att vi på bästa sätt kan ta emot och placera skolklasserna i vår servering.

Upplägget ser ut på följande vis, beroende på vilken av föreställningstiderna ni valt:

Föreställning 1

9.45-10.30 Rundvandring

10.45-11.35 Föreställning

Föreställning 2

12.05-12.50 Rundvandring

13.05-13.55 Föreställning

Om muntligt berättande

Att berätta med kropp, röst och musik, det är något som människan gjort i alla tider. Det kan handla om berättelser som exempelvis beskriver hur någon i stammen lyckats fälla ett djur, hur någon äldre berättat för barnen om naturens faror, om minnen eller erfarenheter. De muntliga berättelserna har spridit sig mellan kontinenter, förändrats och fått lokal anknytning. Vi kan omöjligt säga hur gammal en berättelse är och redogöra för dess ursprung. Varje berättare gör sin berättelse unik, utifrån eget tycke, smak och relevans. Ibland är det berättaren själv som erfarit händelsen, ibland berättar den utifrån vad denne hört från annat håll. Gemensamt för alla berättelser är att de under alla tider lärt

och skyddat oss ifrån faror och sjukdomar, underhållit oss och varandra, samt förklarat naturen när vi inte förstått oss på den.

Om handlingen i de tre berättelserna

Handlingen

Västanå Teaters föreställningar tar alla sin utgångspunkt i berättartraditionen där vi befinner oss, oavsett om vi spelar Gösta Berlings Saga eller en folklig skräna från Värmland.

När djuren kunde tala består av några historier från den nordiska traditionen, där djuren spelar huvudrollerna och besitter mänskliga egenskaper.

I dessa berättelser agerar och talar djuren och har vissa mänskliga drag, men de behåller hela tiden respektive arts typiska kännetecken; räven är listig och slug, björnen är mera godtrogen och lätt att lura.

Berättelserna är ofta humoristiska och underfundiga, men har också ett djupare innehåll där moraliska och sociala aspekter kommer fram.

De fem berättelserna

Den vita staven/otack är världens lön.

Berättelsen handlar om ifall goda gärningar alltid lönas med gott.

Berättelsen slutar med ordspråket "Du talade som en man, men du pekade som en narr!"

Björnen och räven

I denna berättelse får vi möta den sluge räven och den godtrogne björnen. Räven lurar till sig en skål med smör till björnens stora förtret.

Björnens revansch på räven

I den här berättelsen tar björnen revansch på räven och vi får reda på hur haren fick sin stora mun.

Björnen, räven och människan

Den godtrogne Björnen har aldrig sett en människa. Den sluge Räven tar på sig uppgiften att visa hur en människa ser ut. Hur ser människan ut utifrån djurens perspektiv? Detta är berättelsen om varför räven och björnen bor i skogen och inte i samhällena där människorna håller till.

Rännom, rännom i all hast består av flertalet djurberättelser: en rytmisk ramsa där en kyckling får en nöt i huvudet och börjar springa och där räven står som vinnare, berättelsen om när räven och björnen ska så rovor och slutligen hur det gick till då björnen förlorade sin långa svans.

Djurens betydelse för berättelser

Djur som huvudkaraktärer förekommer ofta i barn- och ungdomslitteratur, men har också varit återkommande och betydelsefulla inslag i vuxenlitteraturen, från antiken och fram till idag.

Aisopos tecknade redan på 500-talet f.Kr. ner det vi idag kallar för fabler. En av hans mest berömda verk är "Haren och sköldpaddan". Djuren har ofta mänskliga drag, med attityd och beteende som speglar mänskliga laster och dygder. Fablerna avslutas med en sedelärande poäng eller ordspråk.

Nordiska djurberättelser

Även i den fornnordiska sagokulturen finns teman kring gudar och jättar som ibland intar djurskepnad. Oden kunde skifta hamn och kunde på så vis skicka ut sin själ i gestaltning av ett djur eller annan människa för att besöka andra världar. Freja kunde inta falkhamn/fjäderhamn – en hamn som hon bland annat lånade ut till Tor. Och jättarna Tjatse och Suttung kunde inta örnhamn. Loke kunde förvandla sig till ett sto och skapade på så vis Sleipner.

Föreställningens fem djurberättelser kommer från den nordiska berättartraditionen där bland annat Asbjørnsen och Moe är viktiga nedtecknare och sammanställare för djurberättelser som vi kan läsa tryckta samlingar av idag, och även Bengt af Klintberg och Ewa Östergren har gjort detsamma.

Genom att låta djur gestalta människor, eller ha mänskliga egenskaper, så kan djurberättelser lättare lyfta idéinnehållet. Djuren kan på så vis ha tydliga karaktärsegenskaper varvid tolkningsutrymmet kan breddas. Berättelser där människan kan förvandlas till eller förstå djurens språk har funnits i alla tider och anses ha stor betydelse för den nordiska berättartraditionen.

Diskutera – teatern som arbetsplats

Samtala om teatern som arbetsplats. Vilka yrkeskategorier finns det och vilka funktioner har de? Påverkar publiken föreställningen? Hur? Varför? Hur blir man skådespelare, musiker, scenograf eller kostymör? Blir skådespelare och musiker nervösa?

Diskutera – muntliga berättelser

Västana arbetar mycket med sägner och berättelser. Vad kännetecknar muntliga berättelser? Kan man blanda verklighet och fiction i en berättelse? Vad hade muntliga berättelser för betydelse på den tiden då inte tv och internet fanns? Kan ni i klassen tillsammans göra om en klassisk berättelse till en lokal berättelse och vilka lokala ställen, ord och typ av personer skulle berättelsen innehålla?

Efter teaterbesöket

Samtala ur ett personligt perspektiv

Diskutera och ventiler föreställningen med eleverna. Se till att ställa frågor som det inte går att svara "bra" eller "dåligt" på. Försök skapa en diskussion där alla åsikter tas på allvar. Vilket är elevernas starkaste minne? Kan eleverna känna igen sig i något? Väcktes det några känslor hos eleverna? Betona att man inte kan ha "rätt" eller "fel" på dessa frågor, utan att alla svar är rätt.

Förslag på frågor:

Varför tror du att fabler fortfarande är relevanta och uppskattade i dagens samhälle?

Hur kan fabler få oss att förstå och reflektera över mänskligt beteende och moral?

Djurens bild av människan är att en person med gevär är farlig som kan döda djuren. Barnet och den gamle är ingen människa, enligt räven, för de utgör inget hot. Vad definierar människa för er?

Att gestalta djur

Hur kan vi gestalta djur på scen? Försök att få fyrbenta djur att "gå på 2 ben", så kropp och ansikte syns bra. Kan ni hitta passande röster till djuren?

Testa att inta formen som: orm, häst, ko, räv, björn, falk, myra. Hur rör sig djuren? Fokusera på olika kroppsdelar för att finna rätt uttryck.

Samtala utifrån Berättarperspektivet

Berättaren kan vara: jag-form, en utomstående berättare, en av personerna i berättelsen, flera personer som berättar samma berättelse ur sina perspektiv, en berättare som vet allt och som vänder sig till publiken.

Vem/vilka berättade föreställningen *När djuren kunde tala*? Var alla medverkande på scenen berättare? Berättade rollerna ibland vad de tyckte och tänkte till publiken utan att använda ord?

Skriv en modern fabel

Ta upp händelser/problem kopplade till dagens samhälle och skriv en fabel utifrån detta. Använd följande funktioner: symbolik över mänskliga konflikter, antropomorfisering (människor som djur eller saker), humor (där vi skrattar åt mänskliga egenskaper) och slutets moral.

1. Välj en situation ni skulle vilja skriva om.
2. Byt ut personerna mot passande djur. Ex. björn = godsint och stark men godtrogen. Räv = slug. Haren = snabb men lat. Vargen = hungrig, dum och snål. Sköldpaddan = envis och uthållig. Oxe = stark. Myra = flitig. Tupp = stolt. Katt = självständig. Gris = girig. Uggla = klok. Ål = hal.
3. Skriv en fabel med ett moraliskt slut. Använd: inledning – konflikt – upptrappning – klimax – konfliktlösning – slut. Fabeln innehåller inte många beskrivningar, sinnesintryck eller retoriska figurer. Berättelsen ska vara enkel och händelserna kronologiskt återberättande. Ingen viss tid eller plats ska anges. Fabeln fokuserar i stället på den avgörande händelsen och moralen, inte på scen och karaktär.
4. Avsluta gärna med ett ordspråk.

Ordspråk finner ni bland annat på Institutet för språk och folkminns webbplats: <https://www.isof.se/utforska/webbutställningar/goteborgsroster-i-arkivet/fran-mun-till-mun/ordsprak-ordstav-och-talesatt-fran-goteborgsomradet>

Berättelseimprovisation 1: "en mening var"-berättelse

Eleverna sitter i ring. I tur och ordning berättar eleverna en mening var i en gemensam berättelse. Siste person att berätta avslutar också berättelsen.

Varianter: berättelsen ska bygga på viss genre, visst tema, vissa saker/platser/djur som ska finnas med.

Tips: försök hålla en röd tråd genom berättelsen och försök knyta ihop berättelsen på slutet. Blanda inte in för många olika personer/djur, miljöer och händelser, utan håll er till en enkel handling.

Berättelseimprovisation 2: "Men som tur var..."

Eleverna sitter i ring. I tur och ordning berättar eleverna en kort sekvens var i en gemensam berättelse. Men varannan person börjar sin berättelse med: "men som tur var" och varannan person börjar sin sekvens med "men som tur var". På så vis skapas ny spänning (vändpunkter) som ger berättelsen nya riktningar. Siste person i ringen avslutar berättelsen, gärna med att binda ihop berättelsen med början.

En personlig berättelse

Att känna engagemang för en berättelse är viktigt för att fånga lyssnaren. Låt eleverna förbereda en muntlig berättelse med början, höjdpunkt och slut. Förslag på teman: den gången jag slog mig riktigt illa, en gång när jag var modig, den gången jag slog sönder något värdefullt, den gången jag blev riktigt rädd, mitt största äventyr...

Låt eleverna sedan berätta för en mindre grupp och de som lyssnar ställer frågor. Frågorna är till för att berättaren ska kunna utöka sin berättelse till det bättre.

Berätta sedan i stor grupp. Tänk på volym, tempo och pauseringar.

Heta stolen på tema *När djuren kunde tala*

Heta stolen. Deltagarna sitter i ring. Läraren gör ett påstående. De elever som håller med byter plats. Om gruppen är trygg kan man ställa frågor om hur eleverna tänkt i sina val. Var noga med att betona att det inte finns "rätt" eller "fel" svar.

Förslag på påståenden:

- Det går bra att bryta ett löfte för att rädda sig själv" (människan som avslöjar var räven gömt sig)
- Människan bör vara mer restriktiv gällande naturen och dess resurser (skogsskövling, antal vargar/älgar/rådjur, koldioxidutsläpp...)
- Det är enkelt att skilja på goda och onda handlingar (människan som i fabeln vill slå ihjäl ormen för att rädda den undan myrstacken)
- Alla människor och djur är lika värda (angående människan i fabeln som slår ihjäl ormen för att rädda sig själv)
- Alla djur är lika värda (angående räven som gång på gång lurar björnen till sin egen fördel)
- Det är rätt att luras för att få det man vill ha, om den man lurar är ond

Pjäsanalys

Låt eleverna göra en pjäsanalys över föreställningen där de beskriver hur de upplevde teaterföreställningen. Förslag på frågor: vilket är elevernas starkaste minne? Kan de känna igen sig i något som hände eller sas? Har de lärt sig någonting nytt, eller fått större förståelse för någonting? Vad tänkte de om scenografin, kostymerna, musiken, skådespeleriet, ljuset och hur uppfattade de scenrummet?

Vi tar tacksamt emot recensioner om det skrivs några.

(Västanå Musik & Teater, Berättarladan 1, 686 94 Sunne)

Övriga förslag på tema berättande

- Låt eleverna skriva/berätta om vad de tror hände efter handlingen i de olika berättelserna
- Låt eleverna beskriva sin favoritplats. Låt dom sedan återge platsen igen, men utan synintryck (i stället med lukt, ljud, former, känsla).
- Låt eleverna ta med ett föremål hemifrån. De ska nu berätta ett minne, händelse, anekdot eller skröna kring det föremål som de valt.

Besök av teaterpedagog i anslutning till föreställning

Det går även att få pedagogiskt besök i anslutning till föreställningen. Dessa besök sker av Västanå Teaters teaterpedagog Linnea Benneberg. Innehållet anpassas efter behov och önskemål och kan ske både före eller efter teaterbesöket, i den mån det är schematiskt möjligt. Ett pedagogiskt besök kan innebära att man för ett samtal om och diskuterar handlingen och/eller arbetar med dramaövningar som har anknytning till föreställningen.

Via följande länk kan du se förslag på skolprojekt i anslutning till <https://vastanateater.se/unga-vastana/skapande-skola-och-pedagogiska-paket/>

Frågor och önskemål gällande besök av teaterpedagog, eller frågor kring det pedagogiska materialet, kan ställas till: Linnea Benneberg: linnea@vastanateater.se

Magiska ord av Nalungiaq, en gammal kanadensisk inuit. Texten speglar föreställningen fint:

*I tidernas begynnelse, när djur och människor levde ihop på jorden,
kunde en människa förvandla sig till ett djur och ett djur kunde bli människa.
Ibland var man djur, ibland människa,
ingen skillnad – alla talade samma språk.
Och då var orden som magi, ord var magiska.
Människan ägde outgrundliga krafter.
Ett ord sagt i förbigående fick de mest egendomliga saker att hända.
Ord blev plötsligt levande.
Och om människorna ville att något skulle hända – så hände det.
Det var bara att säga ordet.
Ingen kunde förklara detta.
Det var bara så.*